

УДК 316.6:373.2

Анастасія Клименко  
ORCID iD 0000-0001-9117-6615

аспірантка кафедри практичної психології Інституту людини,  
Київський університет імені Бориса Грінченка,  
пр-т П. Тичини, 17, 02152 м. Київ, Україна  
Anna0003@bk.ru

## МІЖСОБИСТІСНЕ СПІЛКУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЧИННИК ГОТОВНОСТІ ДИТИНИ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ДО НАВЧАННЯ В ШКОЛІ

*У статті представлено результати теоретичного аналізу проблеми впливу міжособистісного спілкування на рівень готовності дитини старшого дошкільного віку до шкільного навчання. Представлено основні вимоги сучасної школи необхідні для успішної адаптації дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання. Визначено поняття шкільної зрілості. Проаналізовано причини та наслідки зниження якості міжособистісного спілкування серед дітей дошкільного віку. Теоретично встановлено, що спілкування є одним із важливіших факторів психічного розвитку дитини з перших днів життя. Охарактеризовано процес розвитку комунікацій у дітей старшого дошкільного віку. Запропоновано засобами гри розвивати комунікативні навички у дітей старшого дошкільного віку, що може бути використано у практичній діяльності батьків та педагогічних працівників.*

**Ключові слова:** адаптація; гра; дизонтогенез; зона найближчого розвитку; міжособистісне спілкування; міжособистісні потреби; провідний вид діяльності; соціально-психологічний розвиток; спілкування; шкільна зрілість.

**Вступ.** Вступ дитини до школи і початковий період навчання призводять до перебудови всього способу її життя і діяльності. Цей період надзвичайно важливий для дітей, які йдуть до школи. Спостереження фізіологів, психологів і педагогів показують, що серед першокласників є діти, які через індивідуальні психофізіологічні особливості важко адаптуються до нових для них умов, частково справляються (чи не справляються зовсім) з режимом роботи і навчальною програмою. Ці діти викликають занепокоєння вчителів і згодом становлять умовні «групи ризику», або групи дітей, що «відстають у навчанні» (Кепканова О. І., 2003).

Школа ставить дитину-першокласника у певні умови з її класно-визначеною системою і чинними програмами. Як показує практика, ці умови вимагають від дитини певного рівня продуктивності дій: уміння організувати свою рухову діяльність; діяти відповідно до вказівок дорослого; аналізувати запропонований зразок (виділяти його з матеріалу); передбачає певний рівень розвитку мислення і мовлення; навичок мовного спілкування; розвиток дрібної моторики руки і зорово рухової координації; наявності бажання йти до школи.

Рівень розвитку даних компонентів визначає ступінь шкільної зрілості. Під шкільною зрілістю мається на увазі рівень морфологічного, функціонального й інтелектуального розвитку ди-

тини який дає змогу зробити висновок про те, що вимоги систематичного навчання, різного роду навантаження, новий режим життя не будуть для неї надмірно стомливими

Ускладнення соціально-економічних умов, спонукає більшість батьків, готувати дітей до школи, активно розвиваючи інтелектуальну сферу, відкладаючи соціально-психологічний розвиток на другий план. Наслідки вимушеного нехтування природними потребами дітей стають все більш очевидними на фоні погіршення психічного, психосоматичного та фізіологічного здоров'я дітей, нервово-психічних та функціональних порушень.

Проблема готовності дитини старшого дошкільного віку до навчання в школі не втрачає своєї актуальності. Набуваючи нового соціально-психологічного контексту в галузі міжособистісного спілкування. З перших років життя кардинальною умовою і провідним фактором розвитку дитини є спілкування. Спілкування є важливою духовною потребою особистості як суспільної істоти. Провідним фактором розвитку дитини раннього віку є спілкування з дорослим. Але не менш важливе для дитини є спілкування з «собі подібним» – однолітками. Саме у процесі міжособистісного спілкування дитина залучається до активної суспільної діяльності, під час якої вона оволодіває мовою як головним засобом спілкування, стосунка-

ми, соціальними функціями. Відтворює та моделює соціальні відносини. У спілкуванні формується інтелектуальна сфера дитини, емоційна, моральна. Відбувається вдосконалення дитячого організму та фізичного розвитку, розвивається уява, пам'ять, мислення, відчуття, сприймання та інші якості, так необхідні для розвитку самостійної пізнавальної діяльності та успішної адаптації до умов сучасного інформаційного середовища. Ігри об'єднані міжособистісним спілкуванням однолітків мають незамінимий психотерапевтичний ефект: допомагаючи дитині позбутися страхів, сором'язливості, конфліктності в спілкуванні й багатьох інших проблем. Зокрема допомагають розвивати творчий потенціал дитини, активізувати просторову уяву, образно-логічне мислення, тренувати дрібну моторику руки, ненав'язливо, поволі налаштовувати дітей на збагнення моральних істин добра й зла, будувати гармонійний образ світу.

Актуальність проблеми обумовлена ще й тим, що адаптація до шкільного життя будучи динамічним процесом прогресивної перебудови функціональних систем організму, створює передумови повноцінного психічного розвитку. В процесі шкільної адаптації виникають механізми пристосування, що актуалізуючись використовуються в подібних ситуаціях, закріплюються в структурі і стають підструктурами її характеру. Наслідки тривалої дії на дитину негативних соціально-психологічних факторів спостерігають працівники соціальних служб та практикуючі психологи по всьому світу. Досить часто в практиці спостерігаються приклади ситуативного дизонтогенезу, коли батьки віддають дитину до школи у 5 – 6 років, навчивши її читати, писати та інше, не враховуючи психологічної та біологічної готовності дитини до шкільного навчання. Внаслідок цього виникає штучна затримка психічного розвитку. На щастя, подолання цього недоліку не потребує тривалої психотерапевтичної діяльності. Варто лише повернути дитину в умови перебування, які відповідають її віковим особливостям (Піроженко Т. О., 2003). Складніша ситуація виникає з формуванням «невротичного типу» особистості – коли кожна найменша невдача викликає відчуття безсилля, або з «вивченою безпорадністю», при якій навіть спроба щось змінити дається людині важкими зусиллями. Негативні особистісні новоутворення можуть супроводжувати таких дітей протягом всього їхнього життя: відчуття нікчемності оточуючих і власної винятковості чи навпаки власного безсилля у порівнянні з всемогутніми іншими, конформність та безвілля поведінки можуть ускладнити життя кожного.

**Мета статті** полягає у висвітленні впливу здатності до взаємодії з оточенням на формування готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання, розкритті підходів до означеного феномену через літературні джерела у соціальній та психологічній літературі.

**Міжособистісне спілкування як чинник готовності дітей старшого дошкільного віку до шкільного навчання.** Вивченням особливостей розвитку міжособистісного спілкування у дошкільників займалися Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, А. В. Запорожець, Г. С. Костюк, О. М. Леонтьєв, М. І. Лісіна, С. Д. Максименко, С. Л. Рубінштейн (Мороз О. І., 2010). Проблеми міжособистісних взаємин старших дошкільників проаналізовані також у наукових працях Б. Г. Ананьєва, І. С. Кона, Б. Ф. Ломова, О. І. Мороз, В. В. Москаленко, А. В. Петровського та інших авторів. Дослідженням впливу міжособистісних взаємин на емоційний та психічний розвиток дитини, на формування її особистості в цілому займалися: Я. Л. Коломінський, В. С. Мухіна, Р. В. Піроженко (Мороз О. І., 2010). Вивченням особливостей міжособистісних взаємин дітей з дорослими та однолітками в різних видах діяльності займалися такі науковці: пізнавальної (М. Г. Єлагіна, О. О. Смірнова), ігрової (Т. В. Антонова, К. В. Карасьова, Н. А. Короткова, С. Є. Кулачківська, С. О. Ладивір, Н. С. Пантіна), спільної з іншими (О. Л. Кононко, Ю. О. Приходько, Т. О. Піроженко, Т. О. Репіна, Р. К. Терещук, С. Г. Якобсон). Крім того, соціально-психологічні чинники цих взаємин у дошкільному (Л. В. Артемова, О. І. Кульчицька, А. В. Пасічніченко, Т. В. Сенько) та молодшому шкільному (Л. І. Божович, О. В. Киричук, Л. С. Славіна) віці, вивчалися особливості усвідомлення дітьми свого місця в системі взаємин з однолітками (М. Й. Боришевський, Я. Л. Коломінський, Г. М. Счастлива) та з дорослими (О. Л. Венгер, Д. Б. Ельконін, М. І. Лісіна, А. Г. Рузька) (Мороз О. І., 2010).

Спілкування є одним із найважливіших факторів психічного розвитку дитини з перших днів життя і являє собою складний процес взаємодії між людьми, що полягає в обміні інформацією, а також у сприйнятті і розумінні партнерами один одного. В свою чергу, міжособистісне спілкування виявляється у безпосередніх контактах, які визначаються і регулюються усією системою суспільних відносин, умовами життя, інтересами людей і груп. Тому його ще називають прямим, безпосереднім спілкуванням на відміну від опосередкованого масового (Москаленко В. В., 2005). Протягом життя кожен дошкільник проходить складний шлях у формуванні навичок міжособистісного спілкування, поступово змінюючи зміст та мотиви спілкування, комунікативні навички і вміння. Абрахам Маслоу виділяв три головні базальні міжособистісні потреби: у безпеці, у прийнятті та у визнанні. Такий вид потреб називається «міжособистісними потребами» (Маслоу А., 1997).

Дослідник Я. Л. Коломінський пропонує таку структуру міжособистісних взаємин: 1) певні спонукання (інтерес, розуміння потреби у взаємодії, співробітництві, спілкуванні тощо); 2) певна пове-

дінка (мова, дії, жести, міміка і т.п.); 3) емоції і почуття (задоволення від спілкування, симпатія чи антипатія, взаємна атракція або негативні стани та ін.); 4) пізнання (сприймання іншого, мислення, уява, уявлення); 5) саморегуляція, воля (витримка при відсутності взаєморозуміння, володіння собою у випадку конфлікту, надання допомоги іншим у важкій ситуації тощо) (Мороз О. І., 2010).

Першим джерелом знань про навколишній світ та партнерами по спілкуванню для дитини виступають дорослі, поступово починаючи розуміти свої стосунки з ними: як вони ставляться до неї, чого чекають, як вона відноситься до них і чого чекає. Пізніше на основі засвоєних з дорослим навичок спілкування формується інтерес до однолітків. В дошкільному віці послідовно змінюють одна одну три форми спілкування з однолітками: емоційно-практичне, ситуативно-ділове, позаситуативно-ділове. Встановлено, що саме в міжособистісних взаєминах проявляються як індивідуальні якості особистості (її емоційні та вольові властивості, інтелектуальний потенціал тощо), так і засвоєні нею суспільні норми та цінності.

Але найважливішою ланкою міжособистісних взаємин є активність самої особистості, її власні дії та вчинки. Вступаючи в міжособистісні взаємини у різноманітних за формою, змістом, цінностями та структурі спільнотах (сім'ї, дитячому садочку, школі, об'єднаннях за інтересами тощо), дитина проявляє себе як особистість, надаючи, водночас, можливість іншим оцінити себе у стосунках з ними. Тобто взаємини є, з однієї сторони, умовою повноцінного розвитку дитини, а з іншої, – показники цих взаємин є критерієм її особистісного розвитку. Гуманні взаємини в сучасному світі виступають як деяка ідеальна норма, необхідний оптимум максимальних особистісних зусиль людини.

На нашу думку, найважливішим критерієм відносин дитини з доступним для неї оточенням є саме гуманні відносини, тобто відносини, в яких світ дорослих і однолітків набувають для дитини значення безумовних особистісних цінностей, породжуючи: 1) прагнення до включення і співпраці з усіма його суб'єктами; 2) усвідомлення реальності очікування і отримання допомоги від них усіх у разі «якщо потрібно».

Проаналізувавши дослідження Д. Б. Ельконіна, М. І. Лісіної, В. С. Мухіної, Т. О. Піроженко та інших, присвячені з'ясуванню специфіки спілкування та взаємин дітей дошкільного і молодшого шкільного віку встановлено, що індивідуалізація особистості дитини вже на рівні старшого дошкільного та молодшого шкільного віку найбільш інтенсивно здійснюється саме через взаємини з однолітками (Лисина М. І., 1980; Славина Н. С., 2015).

З чотирьох років дошкільник віддає перевагу спілкуванню з однолітками. Оскільки саме міжособистісне спілкування є провідною діяльністю

дітей цього віку, то перевага надається іграм сюжетно-рольового спрямування.

Сюжетно-рольові стосунки, що можуть виникати у результаті гри, сприяють засвоєнню різних сторін моральних стосунків. Вони розвивають у дітей уміння виділяти й краще пізнавати ті сторони своїх взаємин з іншими дітьми, які регулюються моральними нормами. Гра є також першою школою волі дитини. Тільки роль у грі здатна надовго утримати дитячу увагу. Наприклад, граючи у «вартового», непосидюча дитина здатна тривалий час «стояти на варті», чекати на заміну; ховаючись від супротивника, найневгамовніший «розвідник» буде мовчки сидіти в засідці (Нуреева О. С., 2008).

Позитивно впливають з виховної точки зору не тільки рольові, але й дидактичні ігри, ігри з будівельними матеріалами, ігри-драматизації, рухливі ігри. Особливу цінність для психічного розвитку дитини мають рухливі ігри з подвійним правилом («Квач із чаклуном», «Чарівна паличка» й інші). У таких іграх одночасно розвиваються і комунікативні якості, і загальна моторика, і – що дуже важливо – уміння дотримуватись правил гри (Нуреева О. С., 2008).

Під час гри активно формуються та перебудовуються багато психічних процесів: значно підвищується гострота зору; дитина раніше й легше виділяє свідому мету запам'ятовувати й пригадувати, запам'ятовує більшу кількість слів; можуть створюватися сприятливі умови для розвитку інтелекту; виникають передумови для переходу від наочно-дієвого мислення до елементів словесно-логічного мислення; розвивається здатність дитини створювати системи узагальнених типових образів і явищ, думки перетворювати їх; відбувається розвиток елементарних форм мовного, в т.ч. й абстрактного мислення за рахунок засвоєння дітьми більш складних форм ігрових дій та їх змісту; формується уява як психологічна основа творчості, що робить дитину здатною до створення нового в різних сферах діяльності; створюються сприятливі умови для розвитку рухів дитини, яка свідомо відтворює визначені ролі рухи, що є характерними для образного персонажу; зароджується художня діяльність.

Пісочниця – це найперша модель суспільства, що зустрічається на шляху дитини. Одні діти люблять грати в колективі, а інші на самоті, одні створюють, а інші руйнують. Діти дуже люблять грати в пісочниці, хоча і грають по-різному. Граючи в пісочниці, діти отримують: можливість поспілкуватися; похвалитися своїми іграшками; можливість будувати палаци, гори, печери, створювати власний світ; заспокоїтися, «скинути» свої негативні емоції під час контакту з піском, торкаючись і пересипаючи його; стати більш відповідальною у своїх діях і вчинках; виробити більшу здатність до самосприйняття; більшою мірою покладатися на саму себе; опанувати почуття контролю; розвинути сенситивність до процесу по-

долання труднощів; розвинути самооцінку та знайти віру в саму себе.

Важливою складовою будь-якої ігрової діяльності є іграшка. Серед необхідних для дітей іграшок можна назвати: іграшки з реального життя: лялькова родина, ляльковий будиночок, дитячий посуд; машини; медичний набір, інші набори, призначені для імітації професійної діяльності (перукарський набір, набір для магазину, набір для ремонту тощо); іграшки, що допомагають реагувати на агресію та страх: іграшкові солдатики, зброя, страшні маски, чудовиська; засоби для творчого самовираження: пластилін або глина, фарби, олівці, фломастери, конструктори, дитяча мозаїка тощо.

Загалом, іграшка для дітей – не тільки забава або марнування часу, а культурне знаряддя, з допомогою якого вона освоює величезний складний світ, осягає закони людських взаємин і вічні істини (Богуславская З. М., 1991).

Досить тривалий час вважалося, що гра – це вільна діяльність дитини, яка розвивається за її власною ініціативою. Роль дорослого зводилася лише до створення умов для гри, забезпечення її ігровим матеріалом. Складність керівництва грою пов'язана з тим, що вона є вільною дитячою діяльністю. Важливо у процесі спілкування зберегти цю волю та невимушеність.

Для розвитку позитивних навичок у спілкуванні серед дітей дошкільного віку більш сприятливими є об'єднання на основі «часткового підпорядкування – підпорядкованості». Оптимальна форма дитячих ігрових об'єднань, що створює сприятливі умови для виховання в дітей активності ініціативності, творчості, уміння зважати на бажання і задум товариша, – це об'єднання, засновані на рівності (Пироженко Т. А., 1995).

Більш активних дітей потрібно вчити узгоджувати свої дії з діями товаришів, а в дітей, що значно поступаються їм активністю, необхідно розвивати ініціативу та самостійність.

Отже, необхідно підкреслити важливість злагодженої роботи не тільки соціальних інститутів в процесі соціалізації, а й активної підтримки сім'ї дитини старшого дошкільного шкільного віку в побудові грамотної адаптаційної стратегії поведінки в класі і вдома. Тільки взаємодія двох таких соціальних інститутів як сім'я і школа дозволить виконати процес соціалізації особистості дитини старшого дошкільного віку просто і природно – без психологічного надлому і травматизму.

**Висновки.** Спілкування має велике значення для психічного розвитку дітей у дошкільному віці. Найважливішим проявом відносин дитини є саме гуманні взаємини, тобто такі, у яких світ до-

рослих і однолітків набувають для дитини значення безумовних особистісних цінностей, породжуючи прагнення до допомоги та співробітництва. Вміння спілкуватися – це можливість вийти за межі власного Я, зосередитися на іншій людині, збагатитися чужим досвідом і поділитися власним, невимушено реалізувати природні задатки та засвоїти соціальні норми порівнюючи себе з іншими. Якщо цього не відбувається, то скоріше за все, наслідком буде порушення психологічної рівноваги на всіх рівнях розвитку.

Спілкування у дошкільному віці є найважливішою складовою розвитку і становлення особистості дитини. Необхідно створювати умови для ефективного формування процесу спілкування, налагодження контактів та міжособистісних відносин. Дітям, з високим рівнем психічного розвитку та, відповідно, благополучним у спілкуванні, легше адаптуватися до нової шкільної діяльності і, в цілому, до всіх змін.

Провідним видом діяльності дошкільника є гра, вона створює зону найближчого розвитку дитини, розвиває потребово-мотиваційну сферу, відіграє фундаментальну роль в процесі соціалізації. Дитячі ігри пробуджують у дитині різні почуття, слугують розвитку її духовних здібностей і дають початок корисним навичкам. Вони позитивно впливають на саморозвиток дитини, є найвищим моментом для остаточної підготовки дітей до самостійної діяльності. При цьому необхідно підкреслити важливість злагодженої роботи не тільки школи у процесі соціалізації, а й активної підтримки сім'ї дитини старшого дошкільного віку в побудові грамотної адаптаційної стратегії поведінки в класі і вдома. Тільки взаємодія двох таких соціальних інститутів як сім'я і школа дозволить виконати процес соціалізації особистості дитини старшого дошкільного віку без психологічного надлому і травматизму.

Перспективу дослідження вбачаємо у подальшому поглибленні змісту міжособистісних взаємин, уточненні їх структури, вдосконаленні форм, методів та прийомів психолого-педагогічного забезпечення процесу гармонізації міжособистісних взаємин дітей та дорослих на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного та від молодшого шкільного до підліткового віку з метою організації системного та комплексного підходу у питанні успішної адаптації дитини до нових навчальних умов, звертаючи особливу увагу на інтеграцію в соціумі та розвиток адаптаційних механізмів дітей, що можуть належати до вразливих психологічних категорій.

#### Література

1. **Богуславская З. М., Смирнова Е. О.** Развивающие игры для детей младшего дошкольного возраста: кн. [для воспитателя детского сада] / З. М. Богуславская, Е. О. Смирнова. – М.: Просвещение, 1991. – 207 с.

2. **Власова Г. И.** Теоретические основы социализации младших школьников в условиях функционирования современных социальных институтов / Г. И. Власова // Психология и Психотехника, 2014. – № 4. – С. 421-427, DOI: 10.7256/2070-8955.2014.4.11503.
3. **Лисина М. И.** Становление потребностей детей в общении со взрослыми и детьми / М. И. Лисина, Л. Н. Галигузова. – Москва : Педагогика, 1980. – 152 с.
4. **Маслоу А.** Мотивация и личность / А. Маслоу. – Самара : Ваклер, 1997. – 304 с.
5. **Мороз О. І.** Особливості взаємин дітей з батьками на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку / О. І. Мороз // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир: «Вид. ЖДУ ім. І. Франко», 2010. – Т.Х, вип. 16. – С. 341 – 350.
6. **Мороз О. І.** Особливості формування міжособистісних взаємин дітей на етапі переходу від старшого дошкільного до молодшого шкільного віку / О. І. Мороз // Актуальні проблеми психології: зб. наук. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. – Житомир: «Вид. ЖДУ ім. І. Франко», 2010. – Т. VII, вип. 24. – С. 184 – 190.
7. **Москаленко В. В.** Соціальна психологія: Підручник. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 624 с.
8. **Нуреева О. С.** Невгамовні чомусики: [текст] психологічні особливості дітей дошкільного віку : 4-5 роки життя / О. С. Нуреева, З. І. Шейнфельд, М. В. Журавльова. – Харків : Основа, 2008. – 253 с.
9. **Пироженко Т. А.** Развитие коммуникативно речевых способностей детей старшего дошкольного возраста : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Пироженко Тамара Александровна. – К., 1995. – 213 с. – Библиогр. : с. 195–213.
10. **Пироженко Т. О.** Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного закладу / Т. О. Пироженко. – Запоріжжя: ЛПІС ЛТД, 2003. – 168 с.
11. **Психологічна діагностика та психологічне супроводження під час вступу дітей-шестирічок до школи** / автор-упорядник: Кепканова О. І. – К.: КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2003 р. – 26 с.
12. **Славіна Н. С.** Вплив особливостей сімейних відносин на емоційну сферу дитини / Н. С. Славіна // Наукові записки Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України / за ред. С. Д. Максименка. – К.: Міленіум, 2015. – Вип. 28. – С. 530-539.

### МЕЖЛИЧНОСТНОЕ ОБЩЕНИЕ КАК СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ФАКТОР ГОТОВНОСТИ РЕБЕНКА СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА К ШКОЛЕ

Клименко Анастасия, аспирантка кафедры практической психологии Института человека, Киевский университет имени Бориса Гринченка, пр.-т П. Тычины, 17, 02152 г. Киев, Украина, Anna0003@bk.ru

*В статье представлены результаты теоретического анализа проблемы влияния межличностного общения на уровень готовности ребенка старшего дошкольного возраста к школьному обучению. Представлены основные требования современной школы необходимые для успешной адаптации. Определено понятие школьной зрелости. Проанализированы причины и последствия снижения качества межличностного общения среди детей дошкольного возраста. Теоретически установлено, что общение является одним из важнейших факторов психического развития ребенка с первых дней жизни. Охарактеризован процесс развития коммуникаций у детей старшего дошкольного возраста. Предложено средствами игры развивать коммуникативные навыки у детей старшего дошкольного возраста, что может быть использовано в практической деятельности родителей и педагогов.*

**Ключевые слова:** адаптация; ведущий вид деятельности; дизонтогенез; зона ближайшего развития; игра; межличностное общение; межличностные потребности; общение; социально-психологичной развитие; школьная зрелость.

### INTERPERSONAL COMMUNICATION AS A SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL FACTOR OF READINESS OF CHILDREN OF SENIOR PRESCHOOL AGE TO SCHOOLING

Klymenko Anastasia, post-graduate student of the department of practical psychology of the Human Subject Institute, Borys Hrinchenko Kyiv University, P. Tychnyna ave. 17, 02152 Kyiv, Ukraine, Anna0003@bk.ru

*The article contains the results of theoretical analysis of the problem of influence of interpersonal communication into the level of readiness of children of senior preschool age to the school studying. The main conditions which the modern school makes to the first grade children and the necessary level of development of productive actions necessary for a successful adaptation, have been represented. The concept of the school maturation has been identified.*

*The causes and effects of the lowering of a quality of interpersonal communication among children of preschool age have been analysed. It has been theoretically determined, that the communication is one of the most important factors of mental development of children from the first days of their lives. The process of the development of communication of the senior preschool age children has been described.*

*It has been proved that a game is a key kind of activity of a preschooler. It is proposed to develop the communicative skills of the senior preschool age children by means of the game, which may be used in a practical activity of parents and pedagogical workers.*

*It has been stated that the lack of communication in a preschool age affects negatively the cognitive and adaptation capabilities of the child. The conclusion, that the lack of communication and caused by it further difficulties facilitate the formation of negative personal growths complicating the contacts in communication and influence on the whole development of a personality in general, has been done. It is brought into focus that it is impossible to help the child to resolve social and psychological problems without the realization of their reasons.*

**Key words:** adaptation; communication; dysontogenesis; game; interpersonal communication; interpersonal needs; principal activity; school maturation; social and psychological development; zone of proximal development.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2016

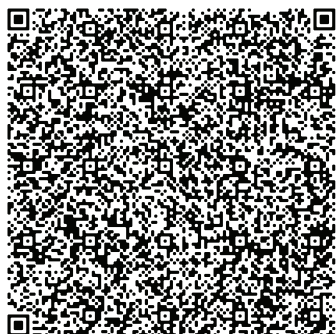
Прийнято до друку 26.05.2016

УДК 159.954:316.6]:378

**Олександр Рафіков**

ORCID iD 0000-0002-7125-7896

аспірант кафедри практичної психології,  
Київський університет імені Бориса Грінченка,  
пр-т П. Тичини 17, 02152 м. Київ, Україна  
323101812ne@gmail.com



## ВИВЧЕННЯ УЯВЛЕНЬ СТУДЕНТІВ ПРО СОЦІАЛЬНИЙ ОПТИМІЗМ ЗА ДОПОМОГОЮ КОНСТАТУВАЛЬНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

*Автором статті подаються результати констатувального експерименту по вивченню уявлень студентів про соціальний оптимізм; на основі аналізу результатів було проаналізовано стійкість уявлень про рівень власного соціального оптимізму у досліджуваних, в залежності від зовнішніх обставин; в статті представленні особливості бачення власного соціального майбутнього, як на короткочасній так і на довготривалій перспективі в залежності від уявлень індивіда про власний рівень соціального оптимізму.*

**Ключові слова:** дослідження уявлення; оптимізм; соціальний оптимізм; студентство; уявлення.

**Вступ.** Адаптація людини в реформованому суспільстві сприяє пошуку новітньої моделі життєвої, професійної та особистісної самоідентифікації. Проте, як свідчать дані численних експертних і масових опитувань, здійснених упродовж років незалежності під керівництвом відомих соціологів Є. Головахи, А. Єрмолаєва, Є. Копатька, Н. Паніної й інших (Головаха Е. И., Панина Н. В., Горбачик А. П., 1998; Копатько Є. Е., 2015; Єрмолаєв А. В., Левцун О. Г., 2012), для країни загалом характерне надмірне розмаїття культурних практик, цінностей, переконань, уявлень про минуле і майбутнє країни тощо. Цей надмір створює системні труднощі світоглядно-свідомісного і соціально-комунікативного характеру, що мають високий демотиваційний і деконсолідувальний потенціал, який може завести суспільний розвиток у «глухий кут». Тому дослідження ресурсних психологічних феноменів, що містять потенціал із упередження та подолання цих труднощів, є

надзвичайно актуальними для теорії і практики індивідуальних та масових соціальних комунікацій.

Одним із таких ресурсних феноменів є соціальний оптимізм. Як системна ознака світогляду людини і людських спільностей, соціальний оптимізм має високий потенціал впливу на життя і соціальну активність індивіда, вибір стилів і способів взаємодії з референтним соціальним оточенням, ставлення до цього оточення та визначення свого місця там. Це відбувається за рахунок того, що соціальний оптимізм репрезентований в індивідуальній і груповій свідомості певними системами уявлень про світ, про своє близьке й віддалене оточення, про те, як доцільно й ефективно взаємодіяти з ним. Тому дослідження змісту цих уявлень і того, як вони організовані й репрезентовані в свідомості людей та людських спільностей, є вельми актуальними на сучасному етапі розвитку суспільства з позицій соціально-психологічної науки і соціально-психологічної практики.